

Gajdó Ágnes

Irodalmi nyomkeresés

(Bíró-Balogh Tamás: Az irodalom személyessége)

„Az irodalmat mindig létező emberek alkotják, akik élnek, mozognak, esznek-isznak, zöld-ségesnél és boltban vásárolnak, ébren vannak, vagy éppen alszanak, beszélgetnek, olvasnak és írnak” – olvasom Bíró-Balogh Tamás könyvének előszavában. S mélyen egyetértek ezzel a gondolattal. Hajdan, buzgó bölcsészhallgatóként, kezdő irodalmárként nem-egyszer tapasztaltam ennek igazságát. Tamással több mint huszonöt éve találkoztam először, az egyetemi felvételi előkészítő táborból ismerjük egymást. Később néhány-szor tartottunk együtt előadást, például a miskolci Országos Tudományos Diákköri Konferencián, s már akkor sem volt kérdés számomra, a kolléga úrból bizony előbb-utóbb elismert irodalomtörténész, filológus lesz. A teljes Karinthy-életmű a kisujjában volt, kapásból levezette Szathmári Sándor *Kazohiniájának* és az *Utazás Faremidóba* című regénynek közös momentumait, s órákig beszélt rajongva Kosztolányi zöld tintájáról. Tamás már akkor szinte megszállottan bújtá az árverési katalógusokat s gyűjtötte a dedikált köteteket. Lehet, hogy sokan csodabogárnak tartották, de föl sem merült, hogy mindez múltó hobbi lenne nála.

Később beigazolódott, hogy nagyon is komoly az irodalom iránti rajongása, hiszen a mai napig szenvedélyesen keresi, kutatja az elődök által hagyott nyomokat. Egyetlen apró mosócédula sem kerüli el a figyelmét. Minden fontos lehet – vallja, amihez valaha egy-egy írónak, költőnek bármi köze volt. Ez a kitarító figyelem eredményezte filológiai-irodalomtörténeti tanulmányait, majd önálló köteteit is. Sajtó alá rendezte Kosztolányi Dezső *Aranysárkányának* ifjúsági változatát (2004), Schöpflin Aladár levelezését (2004), felfedezte és kiadta Nemes Nagy Ágnes *Az öt fenyő* című, addig ismeretlen regényét (2005). Az *Álmodozók irkafirkája* (2006) után három évvel a Tiszatáj Könyvek sorozatban jelent meg a *Tollvonások*, melynek olvastán egyértelművé vált számomra, Bíró-Balogh irodalomszeretete nem öncélú, kutatásai nagyon is fontosak és előremutatók, s ha kíváncsisága, lelkesedése nem lankad, még nagyon sok felfedezésről, irodalomtörténeti érdekességről írhat.

Így lett. Legutóbb ingoványos talajon kereste a nyomokat, s a Kosztolányi-életrajzhoz járult hozzá izgalmas észrevételekkel, gondolatokkal (*Mint aki a sínek közé esett*, Equinter Kiadó, Budapest, 2014), majd az irodalom személyességéről igyekezett meggyőzni olvasóit. „Főntartva persze azt, hogy egy alkotó esetében természetesen mégiscsak maga az alkotás a legfontosabb dokumentum, az azt körülvevő nyomokat sem érdemes lebecsülni: éppen mert a mindenkori mű körül születtek. Ha pedig nemcsak kultikus tárgyként viszonyulunk hozzájuk – pl. ha egy dedikációban nemcsak az író kezének érintését, hanem a pár sorban rejlő információt is meglátjuk –, és elfogadjuk, hogy vizsgálatunknak

létjogosultsága van az irodalomtörténet-írásban, akkor az irodalmi mű létrejötte, vagy éppen hatásának, utóéletének olyan aspektusait tárhatjuk föl, amelyek más módszerekkel nem lehetségesek.” (9–10.)

Szeged városa megkerülhetetlen a magyar irodalomtörténetben. Olyan sok írónk, költőnk időzött a Tisza partján, ki tanulmányai, más a munkája miatt, hogy a kutatók nem győzik föltérképezni Csongrád megye székhelyének irodalmi életét. Mindig előbukkannak újabb és újabb adatok. Gyakran véletlenül talál valami apró nyomot, aki jól figyel, olykor pedig bizonytalan félinformáció nyomába ered, s meglehet, később nem jár sikerrel. De aki erre a munkára adta a fejét, annak számolnia kell a kudarc és a csalódás lehetőségével is. Bíró-Balogh persze általában jó helyen kutakodik, a legapróbb nyomot is nagytóval vizsgálva meg.

A kötet első felében a városhoz kötődő alkotók közül Juhász Gyuláról, Móra Ferencről, József Attiláról, Ortutay Gyuláról, Weöres Sándorról, Radnótiról és Baka Istvánról tudhatunk meg új információkat, majd Kosztolányi szegedi kapcsolatait elemzi a szerző. A harmadik fejezet középpontjában Tömörkény István utóélete áll, a negyedik ciklusban a mára szinte teljesen elfeledett író, Hegyi István életrajzának dokumentumait ismerhetjük meg. A zárórészben Radnóti Miklós életművéhez kötődő tanulmányok, kisebb közlések szerepelnek. Végigolvasva az eredetileg zömmel az interneten megjelent írásokat, szembevetve a precíz filológiai munka, amelynek eredménye néha valódi szenzáció vagy igazi kuriózum.

Vegyük például Weöres Sándor versét – *Levél Szegedre* –, melyet Ilia Mihálynak írt, vagy egy másik, a „kritikuskirálynak” szóló rögtönzést. Utóbbi nem jelent meg kötetben, s leginkább az Ilia Mihályról szóló szövegekben szerepel. Bíró-Balogh egy másik elfeledett Weöres Sándor-versre is felhívja a figyelmet, mely egy aukción bukkant föl 2013-ban. A költő a Tisza Hotel fejléces levélpapírjára írta golyóstollal *A vándor üdvözlete* című tízsoros költeményt, javítás nélkül. A vers keletkezéstörténetéhez tartozik, hogy a Weöressel készült interjú mellett keretben megjelent a *Csongrád Megyei Hírlap* 1969. április 13-i számában. Később azonban a gyűjteményes kötetekből valamiért kimaradt, s nem került bele a centenáriumi alkalmából megjelent *Elhagyott versek* című kötetbe sem.

Bíró-Balogh könyvéből kiderül, hogy a legtöbb irodalombarát, aki Szegeden élt, vagy csak megfordult a Tisza-parton, valami módon a város kultúrtörténetében is megkerülhetetlen szerepet játszott. Gondolhatunk a lapszerkesztő, majd múzeum-igazgató Móra Ferencre, a régi magyar irodalommal foglalkozó Dézsi Lajos professzorra, vagy épp Szalay József rendőrfőkapitányra, aki több mint két évtizeden át a Dugonics Társaság elnöki tisztét is betöltötte. S minthogy minden ember és minden mozzanat sajátos módon valamiképp összefügg az irodalom történetében, nem csodálkozhatunk, hogy a „literátus főkapitány” gyűjteményében több dedikált Kosztolányi-kötet is megtalálható, s hogy Juhász Gyula „hódoló kézcsókkal” ajánlotta *Testamentom* című kötetét „a legszebb és legjobb magyar menyecskének”, Dajbukát Ilonának.

Nagyon érdekes, hogy az irodalomtörténészek sokáig úgy tudták, Radnóti Miklós 1939. február 5-én járt utoljára egyetemi éveinek helyszínén. Később kiderült, s Radnóti felesége is rögzítette naplójában, hogy 1940 márciusában is megfordult a Tisza-parton, Ortutay Gyula egyetemi magántanári próbaelőadását hallgatta meg.

Mindezek után meglepetésként hat a hír, ami Nagy Péter gyűjtő jóvoltából jutott a szerző tudomására. Radnóti eddig ismeretlen dedikációja az *Újhold* kötetben: „Miklós Róbertnek / baráti üdvözzel / Radnóti Miklós / Szeged, 1941”. Érdekes, hogy sem a költő, sem felesége nem említi ezt az utazást naplójában, előbb-utóbb talán mégiscsak kideríthető a szegedi dedikáció pontos története. Talán épp a korabeli napilapok hasábjain lelhető föl a válasz.

Az *irodalom személyessége* kötet meggyőzően bizonyítja, hogy az irodalmi alkotásokat körülvevő nyomokat, a „mindenkori mű” körül született dokumentumokat sem szabad lebecsülni. Egy-egy alkalmi versben, rögtönzésben, egy-egy kötetbe írt ajánlásban sokkal több rejlik, mint gondolnánk. A kapcsolattörténeti kutatásokkal is foglalkozó Bíró-Balogh rendkívül szórakoztatóan vezeti le egy-egy felfedezését, ami azért is erény, mert a filológiát sokan az unalmas, „szöszölős” tudományok közé sorolják. Pedig nem az.

(*Tiszatáj Könyvek, Szeged, 2016*)

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

print 2000

NYOMDA KFT. KECSKEMÉT

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelenetését az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Nemzeti Kulturális Alap